

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Gniazdo słowotwórcze przymiotnika "gorzki" w historii języka polskiego

Author: Barbara Mitrenga

Citation style: Mitrenga, Barbara. (2010). Gniazdo słowotwórcze przymiotnika "gorzki" w historii języka polskiego. W: A. Rejter (red.), "Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii. T. 3 " (S. 13-24). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Gniazdo słowotwórcze przymiotnika *gorzki* w historii języka polskiego

BARBARA MITRENGA

W latach 30. XX wieku niemiecki zoolog Wolfgang Buddenbrock pisał: „W życiu codziennym nie zdajemy sobie zwykle dostatecznie sprawy z funkcjonowania zmysłu smaku”¹. Parafrazując przytoczone zdanie, można stwierdzić, że w życiu codziennym nie zdajemy sobie dostatecznie sprawy z funkcjonowania w polszczyźnie słownictwa odnoszącego się do zmysłu smaku oraz możliwości werbalnego wyrażania doznań smakowych. Buddenbrock stwierdza również, że „język nasz sam przez się jest niezgrabnym, niezaradnym tworem i jego mowa zna tylko cztery wyrazy: słodki, kwaśny, słony i gorzki”², w sytuacji gdy zmysł smaku daje możliwość doświadczenia wielu rozmaitych wrażeń³. Abstrahując od liczby smaków i sposobów ich wyodrębniania, warto poddać analizie funkcjonujące w polszczyźnie przymiotniki *słodki*, *słony*, *kwaśny* i *gorzki*, zwłaszcza że są to wyrazy wywodzące się z czasów prasłowiańskich, stanowiące kontynuanty prasłowiańskich przymiotników: **soldьkь*, **solnь*, **kvashьnь*,

¹ W. Buddenbrock: *Świat zmysłów*. Przeł. J. Dembowski. Warszawa 1937, s. 138.

² Ibidem, s. 139.

³ Istnieje wiele propozycji wyodrębniania i klasyfikowania zmysłów. Poza zmysłami wzroku, słuchu, węchu, smaku i dotyku wyróżnia się także m.in. zmysł barw, zmysł temperatury, równowagi. Brak wyczerpującej klasyfikacji doznań smakowych dostrzega m.in. M. Gołaszewska w książce *Estetyka pięciu zmysłów* (Warszawa-Kraków 1997, s. 8, 122).

**gorьkь*. W niniejszym artykule szczegółowej analizie poddany zostanie przymiotnik *gorzki* – tylko jeden z przymiotników percepcyjnych.

W pierwszej części artykułu przedstawiona zostanie etymologia i semantyka przymiotnika *gorzki* na podstawie słowników etymologicznych języka polskiego Aleksandra Brücknera, Franciszka Sławskiego i Wiesława Borysia oraz definicji zaczerpniętych z wybranych słowników języka polskiego, rejestrujących polszczyznę od czasów najdawniejszych do współczesnych. Następnie zaprezentowane zostaną derywaty motywowane przez przymiotnik *gorzki*, wyekscerpowane z dostępnych źródeł leksykograficznych. Wyodrębniona grupa wyrazów zostanie przedstawiona w postaci gniazda słowotwórczego, zbudowanego na wzór stosowany w SGS. Dzięki metodzie gniazdowej możliwe będzie pokazanie wewnętrznej struktury relacji motywacyjnych pomiędzy centrum gniazda (przymiotnikiem *gorzki*) i grupą derywatów o różnych stopniach pochodności. (Re)konstrukcja gniazda słowotwórczego pozwoli na omówienie dostrzeżonych przeobrażeń i ustalenie przyczyn zaniku bądź stabilności poszczególnych derywatów.

* * *

Wyraz *gorzki* wywodzi się z pnia *gor-* wspólnego m.in. dla wyrazów *gorzeć* i *gorący*. Aleksander Brückner pierwotne znaczenie przymiotnika *gorzki* łączy z pieczeniem, paleniem, „gorzeniem” na języku. Znaczenie to potwierdza Franciszek Sławski, który dodatkowo podaje trzy etapy ewolucji semantycznej przymiotnika *gorzki*, tj. ‘palący, piekący’ → ‘piekący w język’ → ‘gorzki’. Również Wiesław Boryś definiuje pierwotne znaczenie wyrazu *gorzki* jako ‘taki, który pali, piecze’. Powtórzmy: przymiotnik *gorzki* jest kontynuantem prasłowiańskiego przymiotnika **gorьkь*, jak podkreśla Sławski: „jednego z wyjątkowo starych przymiotników z przyrostkiem *-kь*” (SE), pochodnego od czasownika **gorěti* ‘palić się płomieniem, płonąć, świecić’ albo niezachowanego odczasownikowego przymiotnika **gorь*, z przyrostkiem **-kь*, co jest dobrze poświadczane w przymiotnikach należących pierwotnie do tematów na *-ŭ*-, jak np. *słodki*. Warto zatem zauważyć, że etymologiczne zna-

czenie przymiotnika *gorzki* odnosiło się do sfery zmysłowej, jednak dotyczącej nie smaku, lecz wrażeń dotykowych i fizjologicznych⁴.

Tabela 1 przedstawia definicje przymiotnika *gorzki* zaczerpnięte z wybranych słowników języka polskiego⁵:

Tabela 1

Znaczenie przymiotnika *gorzki*

SStp	SXVI	SL	SW
gorzki, o piekącym smaku	o gorzkim smaku (nieraz palącym, piekącym lub cierpkim)	smaku przykrego, szczypiącego, piołunowatego [...] Gorzki smak jest gorący i suchy, ostry i palący [...]	1) smaku żółci albo piołunu, 2) 'niesłodzony, niesłodki, bez cukru', 3) a) 'szczypiący, ostry (np. o pieprzu, chrzanie)', b) 'zjelczały (np. o serze)'
SD	SSz	ISJP	USJP
mający ostry, nieprzyjemny smak, taki jak piołun, goryczyca itp. lub kojarzący się z takim smakiem [przeciwstawiany słodkiemu]; zawierający gorycz, goryczkę	mający ostry, nieprzyjemny smak, taki jak piołun, goryczyca lub kojarzący się z takim smakiem, przeciwstawiany słodkiemu; zawierający gorycz, goryczkę	gorzkie jedzenie lub picie to takie które 1) ma ostry, nieprzyjemny smak, np. taki jak niesłodzona kawa lub zepsute orzechy [...]. Także o takim smaku [...] 2) nie zostało posłodzone (<i>gorzka herbata</i>)	mający ostry, nieprzyjemny smak lub zapach, zawierający gorycz, goryczkę; także: niemający cukru, niesłodzony

⁴ Etymologię przymiotnika *gorzki* w kontekście zagadnienia synestezji wyrazowej opisuje I. Judycka. Według autorki, wyraz *gorzki* jest przykładem synestezji językowej, tzw. synestezji etymologicznej, której źródłem są „krzyżujące się wrażenia z dziedziny ruchowej i dotykowej z ustrojowymi, optycznymi, akustycznymi i uczuciowymi, rzadziej – smakowymi i powonieniowymi”. Zob. I. Judycka: *Synestezja w rozwoju semantycznym wyrazów*. W: „Prace Filologiczne”, T. 18. Red. H. Koneczna, S. Skorupka. Warszawa 1963, s. 62–64.

⁵ W tabeli uwzględnione zostały wyłącznie znaczenia przymiotnika *gorzki* odnoszące się do zmysłu smaku. W artykule nie został podjęty problem polisemii przymiotnika *gorzki* i jego znaczeń metaforycznych związanych z orzekaniem o stanach emocjonalnych.

Przegląd definicji słownikowych leksemu *gorzki* poświadcza funkcjonowanie na gruncie polszczyzny jego etymologicznego znaczenia – ostatnim źródłem leksykograficznym zawierającym pierwotne znaczenie przymiotnika *gorzki* jest SL. W późniejszych chronologicznie słownikach przymiotnik *gorzki* definiowany jest poprzez wskazanie obiektu charakteryzującego się gorzkim smakiem lub przez odniesienie do innego doznania smakowego (przeciwstawiany smakowi słodkiemu). W definicjach wskazywane są gorzkie w smaku rośliny, owoce, substancje i napoje, jak: *gorczyca, niesłodzona kawa, piotun, zepsute orzechy, żółć*. Należy zaznaczyć, że sposób ostensywny to charakterystyczny sposób definiowania przymiotników percepcyjnych, często wykorzystywany przez leksykografów oraz postulowany przez językoznawców⁶.

* * *

Pod względem słowotwórczym przymiotnik *gorzki* należał w staropolszczyźnie do klasy derywatów z przyrostkiem *-ki*, które były marginalne od początków polszczyzny. Krystyna Kleszczowa przytacza – poza przymiotnikiem *gorzki* – zaledwie dwadzieścia takich formacji (m.in.: *słodki, ciężki, krótki, miękki, wartki*), uznając je za „jeden z bardziej wyrazistych przykładów na niezależność życia leksemu od żywotności modelu słowotwórczego”⁷. O zatarciu budowy słowotwórczej i postrzeganiu przymiotnika *gorzki* jako formacji niemotywowanej świadczy fakt umieszczenia go w centrum gniazda słowotwórczego przez autorów SGS.

W wyniku ekscerpacji materiału badawczego wyodrębnionych zostało ponad dziewięćdziesiąt derywatów bezpośrednio i pośrednio pochodnych od przymiotnika *gorzki* i jego form obocznych, współistniejących w polszczyźnie wieków przeszłych, opartych na tema-

⁶ A. Markowski: *Antonimy przymiotnikowe we współczesnej polszczyźnie na tle innych typów przeciwstawień leksykalnych*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1986, s. 85; A. Nagórko: *Zagadnienia derywacji przymiotników*. Warszawa 1987, s. 119.

⁷ K. Kleszczowa: *Staropolskie derywaty przymiotnikowe i ich perspektywiczna ewolucja*. Katowice 2003, s. 98–99.

tach: *gorzk-* // *gork-* // *gorzsk-* // *gorsk-* // *gorżk-* // *gorcz-*⁸. W niniejszym artykule prezentacja materiału ograniczona została do derywatów pochodnych pierwszego stopnia, z zaznaczeniem źródła, które jako pierwsze rejestruje daną formę, oraz określeniem przybliżonego okresu pojawienia się danej formacji w języku. Natomiast (re)konstruowane gniazdo słowotwórcze obejmować będzie wyłącznie derywaty oparte na podstawowym temacie *gorzk-*.

W staropolszczyźnie przymiotnik *gorzki* funkcjonował w trzech obocznych postaciach: *gorzki* // *gorki* // *gorski*. Wśród derywatów wyróżnić można formacje utworzone za pomocą sufiksów: *-oć* // *-ość*: *gorzkoć* // *gorzkość* // *gorkość* // *gorskość*, będących nazwą właściwości fizycznej 'gorycz, gorzki smak' (można mówić także o ich derywatach semantycznych, będących nieosobowymi nazwami atrybutywnymi 'rzecz gorzka, o pięknym smaku')⁹; *-icz* (*gorycz* bot. nazwa rośliny od gorzkiego smaku), *-ica* (*gorczyca* bot., sufiksu czasownikowego *-ić* (*gorczyć* 'czynić gorzkim') oraz prefiksu *prze-* (*przegorzki* 'bardzo gorzki'). Ponadto w staropolszczyźnie istniały composita *gorzekwiat* i *gorzegroch*, powstałe w procesie dezintegracji poprzez ucięcie morfemu końcowego *-ki* przymiotnika *gorzki* i połączenie rdzenia *gorz-* z rzeczownikami *kwiat* i *groch*¹⁰.

SXVI rejestruje pięć form przymiotnika bazowego: *gorzki* // *gorski* // *gorzski* // *gorżki* // *gorki*. Podane tu postaci mogły pełnić funkcję podstawy słowotwórczej, stąd m.in. regularne serie derywatów obocznych, np. *gorzkoć* // *gorzkość* // *gorskość* // *gorzskość* // *gorżskość* // *gorkość*. Poza zwiększeniem liczby istniejących w staropolszczyźnie wariantów formalnych poszczególnych derywatów w XVI wieku pojawiły się nowe formacje utworzone za pomocą sufiksów: *-liwy* (*gorskliwy* 'nieco przykry, lekko gorzkawy'), *-nieć* (*gorzkniec* 'nabierać gorzkiego smaku').

⁸ Obecność tematów w polszczyźnie do XVIII wieku była wynikiem fonetycznego rozwoju na gruncie języka polskiego *ř, który ostatecznie doprowadził do artykulacyjnego utożsamienia z ž.

⁹ K. Kleszczowa: *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja. Rzeczowniki*. Katowice 1998, s. 72, 114.

¹⁰ *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*. Red. K. Kleszczowa. Katowice 1996, s. 353, 368.

Derywaty niepoświadczone w wiekach wcześniejszych zawiera również SL, w którym odnotowane zostały formacje odczasownikowe z przedrostkami: *prze-* (*przegorzknąć* ‘gorzkością przejść’), *przy-* (*przygorzknąć* ‘nieco gorzkością przejść’) i *z-* (*zgorzknąć* ‘stać się gorzkim’). Nowymi derywatami są również złożenie *gorzkopierny* w znaczeniu ‘gorzki, przytęp pieprzny’ oraz przymiotniki *gorzkawy* (oboczny do *gorzkliwy*) i *przygorzki*.

Ostatnim źródłem leksykograficznym rejestrującym liczną grupę derywatów powstałych od obocznych form przymiotnika bazowego, które na przestrzeni wieków całkowicie wycofały się z użycia, jest SW. Jednocześnie w słowniku odnotowane zostały następujące złożone derywaty przymiotnikowe: *gorzkokwaśny* ‘gorzki i kwaśny zarazem’, *gorzkosłony* ‘gorzki a zarazem słony’ i *gorzkopieprzny*, który wyparł funkcjonujący do XVIII wieku przymiotnik *gorzkopierny*. Wśród nazw botanicznych pojawiły się composita: *gorzkolist*, *gorzkodrzew* oraz m.in. derywaty rzeczownikowe *gorzkówka* ‘gatunek jabłek’, *gorzknia* i *gorzknik*.

Kolejne pod względem chronologicznym słowniki języka polskiego, aż po najnowsze pozycje leksykograficzne, jak ISJP i USJP, rejestrują od 15% do 30% istniejących w polszczyźnie wieków przeszłych derywatów przymiotnika *gorzki*.

Zgodnie z założeniami budowy gniazd słowotwórczych, wypracowanymi na gruncie językoznawstwa synchronicznego i postulowanymi w SGS, centrum gniazda stanowi formacja niederywowana. W układzie pionowym lokalizacja poszczególnych derywatów uwarunkowana jest przynależnością kategorialną (według części mowy: rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki, przysłówki) w kolejności alfabetycznej. Natomiast pozycję w układzie poziomym „wyznacza stopień komplikacji struktury słowotwórczej, rozumianej [...] jako suma taktów, czyli operacji derywacyjnych, dzielących analizowaną formację od centrum gniazda”¹¹. Tak więc poszczególne derywaty pozostają w mniejszej lub większej odległo-

¹¹ H. Jadacka: *Zagadnienie motywacji słowotwórczej w opisie gniazdowym*. W: *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia. Metoda. Zastosowanie*. Red. M. Skarżyński. Kraków 2003, s. 29.

ści od centrum – najbliższej bazy znajdują się formacje motywowane bezpośrednio (powstałe na pierwszym takcie derywacyjnym), czyli wyrazy o pierwszym stopniu pochodności, natomiast w większej odległości od centrum gniazda znajdują się formacje tworzone od derywatów pierwszego stopnia, drugiego stopnia itd. W ten sposób poszczególne stopnie pochodności tworzą układ schodkowy¹².

Z punktu widzenia diachronii gniazdo słowotwórcze przymiotnika *gorzki* tworzy następującą strukturę:

GORZKI

gorcz-yca ¹³ bot.	Ad,S
gorczycz-ka	Ad,S,S
gorczyczk-owaty	Ad,S,S,Ad
gorczycz-nik 1. bot.	Ad,S,S
gorczyc-owaty	Ad,S,Ad
gorczyc-owy	Ad,S,Ad
gorczycz-ny	Ad,S,Ad
gor-ycz 1. 'gorzki smak'	Ad,S
gorycz-ak bot.	Ad,S,S
gorycz-el bot.	Ad,S,S
gorycz-ka 1. 'lekka gorycz, gorzkość'	Ad,S,S
bez goryczk-owy	Ad,S,S(+P),Ad
goryczk-owaty 1.	Ad,S,S,Ad
goryczkowat-ość	Ad,S,S,Ad,S
goryczk-owy 1.	Ad,S,S,Ad
gorycz-nik bot.	Ad,S,S
od-gorycz-(yć), od-gorycz-(ać) spoż.	Ad,S,V
bez gorycz-ny roln.	Ad,S(+P),Ad
gor-ycz 2. bot.	Ad,S
gorycz-ka 2	Ad,S,S

¹² H. Jadacka: *Wstęp*. W: *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. Red. H. Jadacka. T. 1: T. Vogelgesang: *Gniazda odprzymiotnikowe*. Kraków 2001, s. 18–19.

¹³ Derywaty funkcjonujące we współczesnej polszczyźnie oznaczone zostały czcionką półgrubą. Mam świadomość, że materiał słownikowy poddany ekscerpacji nie rejestruje całego zasobu leksykalnego polszczyzny, a wyodrębniona grupa derywatów może być niekompletna, dlatego (re)konstruowane gniazdo słowotwórcze, choć jest wynikiem wnikliwej analizy materiału badawczego, ma charakter hipotetyczny.

goryczcz-any ¹⁴	Ad,S,S,Ad
goryczk-owaty 2. bot.	Ad,S,S,Ad
goryczk-owy 2.	Ad,S,S,Ad
gorz-e-groch bot.	(S+)Ad,S
gorz-e-kwiat bot.	(S+)Ad,S
gorzk-(a) uż. rzecz.	Ad,S
gorzk-nia bot.	Ad,S
gorzk-nik bot.	Ad,S
gorzk-o-drzew bot.	(S+)Ad,S
gorzk-o-list bot.	(S+)Ad,S
gorzk-ość , gorzk-oć	Ad,S
gorzk-ówka bot.	Ad,S
gorcz-yć	Ad,V
gorzk-nieć , gorzk-nać	Ad,V
gorzknie-nie	Ad,V,S
gorzkń-ęcie	Ad,V,S
prze-gorzknieć, prze-gorzknąć	Ad,V,V
przegorzknie-nie	Ad,V,V,S
przegorzkn-ąły	Ad,V,V,Ad
przy-gorzknieć	Ad,V,V
przygorzkn-ąły	Ad,V,V,Ad
z-gorzknieć , z-gorzknąć	Ad,V,V
zgorzkn-enie	Ad,V,V,S
zgorzkn-ąły	Ad,V,V,Ad
zgorzkniał-ość	Ad,V,V,Ad,S
gorzk-awy	Ad,Ad
gorzkaw-ość	Ad,Ad,S
gorzkaw-o-kwaśny	Ad,Ad(+Ad),Ad
gorzkaw-o-słonawy	Ad,Ad(+Ad),Ad
gorzkaw-o-słony	Ad,Ad(+Ad),Ad
gorzkaw-o	Ad,Ad,Adv
gorzk-liwy	Ad,Ad
gorzkliw-ość	Ad,Ad,S
gorzk-o-kwaśny	(Ad+)Ad,Ad
gorzk-o-piorny, gorzk-o-pieprzny	(Ad+)Ad,Ad
gorzk-o-słony	(Ad+)Ad,Ad
prze-gorzki	Ad,Ad
prze-gorzki	Ad,Ad
gorzk-o	Ad,Adv

¹⁴ Formę *goryczczany* (przymiotnik od rzeczownika *goryczka*) rejestruje SStp.

Analiza gniazda z perspektywy zanikających leksemów, jakkolwiek potwierdza fakt zmniejszania się złożoności gniazd słowotwórczych¹⁵ – wszak derywaty przymiotnika *gorzki* funkcjonujące we współczesnej polszczyźnie stanowią zaledwie część wyróżnionej grupy wyrazów – pokazuje również, że niektóre spośród derywatów, które przetrwały do współczesności, to formacje istniejące w języku od staropolszczyzny (m.in. *gorczyca*, *gorycz*, *gorzkość*). Mimo iż trudno wskazać jednoznacznie, jakie czynniki zadecydowały o stabilnej pozycji w języku przymiotnika *gorzki* i jego staropolskich derywatów, wiadomo, że prawdopodobieństwo dłuższego „życia” mają formacje będące bazą dla innych wyrazów oraz odnoszące się do dziedziny życia niepodatnej na przemiany cywilizacyjne¹⁶. Tezę tę potwierdzają stabilne semantycznie wyrazy: *gorczyca*, *gorycz* 1. *gorzknieć*, które były i są bazami słowotwórczymi dla licznych derywatów.

Wyrazy należące do zaginionej warstwy słownictwa to przede wszystkim formy oboczne przymiotnika *gorzki* i utworzone od nich derywaty. Z języka wycofały się również liczne nazwy botaniczne (m.in.: *goryczel*, *gorzkodrzew*, *gorzkówka*), czasowniki (*gorczyć*, *przegorzknieć*, *przygorzknieć*) i przymiotniki (m.in. *gorczyczkowaty*, *gorzycowaty*, *gorzkiły*, *gorzkopieprzny*).

Zaprezentowana w artykule historia gniazda słowotwórczego przymiotnika *gorzki* z jednej strony pokazuje, jak wielka potencja słowotwórcza tkwi w języku, jak liczna grupa wyrazów motywowanych organizowała się wokół centrum gniazda i jakie relacje wiązały poszczególne derywaty z bazą, z drugiej jednak – wskazuje na stabilność języka i formacji o ugruntowanej, zasadniczo niezmiennej semantyce i postaci słowotwórczej. Mimo że słowotwórstwo gniazdowe dotychczas w niewielkim stopniu zostało przeszcze-

¹⁵ O. Wolińska: *Możliwości zastosowania opisu gniazdowego w diachronii*. „Poradnik Językowy” 1994, z. 5–6, s. 67.

¹⁶ Por. inne czynniki decydujące o stabilnej pozycji leksemu, jak zatarta struktura morfemowa, wysoka frekwencja tekstowa, wysoki stopień polisemiczności i szeroki (rozmyty) zakres znaczeniowy, zob. K. Kleszczowa: *Stabilne w żywiole przemian. Ze studiów nad historią polskich przymiotników*. W: *Język polski w perspektywie diachronicznej i synchronicznej*. Red. M. Maćkowiak, C. Piątkowski. Zielona Góra 2004, s. 140.

pione na grunt diachronii, niniejszy artykuł pokazuje, że gniazdowe analizy to warta uwagi propozycja dla historyków języka.

Źródła i literatura

Źródła

- Boryś W.: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków 2005.
- Brückner A.: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa 1970.
- Inny słownik języka polskiego*. Red. M. Bańko. [T. 1]. Warszawa 2000 – **ISJP**.
- Linde S.B.: *Słownik języka polskiego*. Lwów 1854–1860 – **SL**.
- Sławski F.: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. T. 1. Kraków 1952 – **SE**.
- Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. Red. H. Jadacka. T. 1: T. Vogelgesang: *Gniazda odprzymiotnikowe*. Kraków 2001 – **SGS**.
- Słownik języka polskiego*. Red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki. T. 1. Warszawa 1900 – **SW**.
- Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski. T. 2. Warszawa 1960 – **SD**.
- Słownik języka polskiego*. Red. M. Szymczak. T. 1. Warszawa 1993 – **SSz**.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*. Red. M.R. Mayenowa. T. 8. Wrocław-Warszawa-Kraków 1974 – **SXVI**.
- Słownik staropolski*. Red. S. Urbańczyk. T. 2. Wrocław-Warszawa-Kraków 1956–1959 – **SStp**.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*. Red. S. Dubisz. T. 1. Warszawa 2003 – **USJP**.

Literatura

- Buddenbrock W.: *Świat zmysłów*. Przeł. J. Dembowski. Warszawa 1937.
- Gołaszewska M.: *Estetyka pięciu zmysłów*. Warszawa-Kraków 1997.
- Jadacka H.: *Wstęp*. W: *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. Red. H. Jadacka. T. 1: T. Vogelgesang: *Gniazda odprzymiotnikowe*. Kraków 2001.

- Jadacka H.: *Zagadnienie motywacji słowotwórczej w opisie gniazdowym*. W: *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia. Metoda. Zastosowanie*. Red. M. Skarżyński. Kraków 2003, s. 29–40.
- Judycka I.: *Synestezja w rozwoju semantycznym wyrazów*. W: „Prace Filologiczne”, T. 18. Red. H. Koneczna, S. Skorupka. Warszawa 1963, s. 59–78.
- Kleszczowa K.: *Stabilne w żywiole przemian. Ze studiów nad historią polskich przymiotników*. W: *Język polski w perspektywie diachronicznej i synchronicznej*. Red. M. Maćkowiak, C. Piątkowski. Zielona Góra 2004, s. 133–141.
- Kleszczowa K.: *Staropolskie derywaty przymiotnikowe i ich perspektywiczna ewolucja*. Katowice 2003.
- Kleszczowa K.: *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja*. Rzeszów 1998.
- Markowski A.: *Antonimy przymiotnikowe we współczesnej polszczyźnie na tle innych typów przeciwstawięń leksykalnych*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1986.
- Nagórko A.: *Zagadnienia derywacji przymiotników*. Warszawa 1987.
- Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*. Red. K. Kleszczowa. Katowice 1996.
- Wolińska O.: *Możliwości zastosowania opisu gniazdowego w diachronii*. „Poradnik Językowy” 1994, z. 5–6, s. 63–69.

Barbara Mitrenga

A word formation sub-entry of the adjective *gorzki* (*bitter*)
in the history of the Polish language

Abstract

The aim of the article is an attempt to (re)construct the word formation sub-entry of the adjective *gorzki* (*bitter*) which has constituted the basis for numerous derivatives on the Polish ground since the Old-Polish language. The first part of the work presents the etymology and semantics of the adjective *gorzki*, its semantic evolution and definitions taken from selected dictionaries of the Polish language. The second part introduces the derivatives based on the stem *gorzk-* and its variants, excerpted from dictionaries registering the Polish language of the past and contemporary lexis.

Барбара Митренга

Словообразовательное гнездо прилагательного *gorzki* (*горький*)
в истории польского языка

Резюме

Целью статьи является попытка (ре)конструкции словообразовательного гнезда прилагательного *gorzki* (*горький*), которое на почве польского языка, начиная с его древнепольского периода, составляет базу для многочисленных дериватов. В первой части текста представлена этимология и семантика прилагательного *gorzki*, эволюция его значения, а также дефиниции, почерпнутые из избранных словарей польского языка. Во второй части описаны дериваты, опирающиеся на основу *gorzk-* и его побочные формы, почерпнутые из лексиконов, фиксирующих польский язык прошедших столетий и современную лексику.